

**ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО;
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО**

УДК 347.9
DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.2.3>

ЗАДОРОЖНА А.П.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНСТИТУТУ МАЛОЗНАЧНИХ СПРАВ

PROBLEM ISSUES OF THE INSTITUTE OF SMALL CASES

В Основному Законі України визначено стратегічний курс на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі, у зв'язку з чим Україна має забезпечувати високий рівень захисту прав громадян на доступ до правосуддя та ефективний судовий захист їхніх прав та інтересів.

Доступ до правосуддя охоплює низку людських прав, а саме: право на справедливий суд згідно зі статтею 6 Європейської конвенції про захист прав людини і право на ефективний засіб правового захисту згідно зі статтями 13 Європейської конвенції про захист прав людини.

Право на доступ до суду – це право людини, що передбачає можливість безперешкодного звернення до суду за захистом своїх прав.

Ніхто не може бути обмежений у праві на доступ до правосуддя, яке охоплює можливість особи ініціювати судовий розгляд та брати безпосередню участь у судовому процесі, або позбавлений такого права.

Право на судовий захист, гарантоване статтею 55 Конституції України, та всі складники цього права, зокрема ті, що забезпечують доступ до суду та визначають обсяг і зміст процесуальних прав учасників процесуальних відносин, мають бути практичними та ефективними, а не теоретичними й ілюзорними.

Інститут «малозначних справ» було введено для розумного спрощення, ефективності процесу, а також зменшення навантаження на судову систему, зокрема щодо строків розгляду справ та фактично обмеження права на касаційне оскарження шляхом застосування «фільтрів» допуску справ до касаційного перегляду.

Вже більш ніж як 6 років законодавцем внесені зміни до процесуальних кодексів, в тому числі й до Цивільного процесуального кодексу України, якими було запроваджено інститут малозначних справ, що покликаний прискорити розгляд справ незначної складності.

Однак все ще лишається актуальним питання щодо функціонування інституту малозначних справ, оскільки судова практика, в тому числі і рішення Конституційного Суду не надають відповіді, які ж все ж таки категорії справ мають бути віднесені до малозначних.

У статті здійснено аналіз інституту цивільного процесуального права «малозначних справ». У ході дослідження проаналізовано судову практику, положення вітчизняного законодавства України та рішення Конституційного Суду України. Зроблено висновки щодо відсутності єдності у розумінні змісту правової категорії «малозначні справи» та критеріїв її визначення та виділено три найважливіших проблемних питань, які необхідно вирішити для приведення законодавства у відповідність до Конституції України та принципів цивільного судочинства.

Ключові слова: *малозначні справи, критерії малозначних справ, спрощене провадження, цивільний процесуальний кодекс, суд.*

The Basic Law of Ukraine defines a strategic course for the acquisition of full membership of Ukraine in the European Union, in connection with which Ukraine must ensure a high level of protection of citizens' rights to access to justice and effective judicial protection of their rights and interests.

Access to justice encompasses several human rights, namely: the right to a fair trial according to the Article 6 of the European Convention on Human Rights and the right to an effective remedy according to the Article 13 of the European Convention on Human Rights.

The right of access to the court is a human right, which provides for the possibility of unhindered appeal to the court for the protection of one's rights.

No one may be restricted or deprived of the right to access to justice, which includes the ability of a person to initiate legal proceedings and to participate directly in the judicial process.

The right of judicial protection, guaranteed by Article 55 of the Constitution of Ukraine, and all components of this right, in particular those that ensure access to the court and determine the scope and content of procedural rights of participants in procedural relations, should be practical and effective, not theoretical and illusory.

The institute of "small cases" was introduced for reasonable simplification, efficiency of the process, as well as to reduce the burden on the judicial system, in particular regarding the terms of consideration of cases and actually limiting the right to cassation appeal through the application of "filters" for the admission of cases to cassation review.

For more than 6 years, the legislator has made changes to the procedural codes, including the Civil Procedure Code of Ukraine, which introduced the institute of small cases, which is designed to speed up the consideration of cases of minor complexity.

However, the question of the functioning of the institution of small cases is still relevant, since judicial practice, including the decision of the Constitutional Court, leaves open the question of which categories of cases should be classified as small.

In the article we analyze the institute of civil procedural law of "small cases" through the judicial practice, the domestic legislation of Ukraine and acts of interpretation of the Constitutional Court of Ukraine. This made it possible to see the lack of unity in the understanding of the content of the legal category "small cases" and the criteria for its definition.

Key words: *small cases, criteria of minor cases, simplified proceedings, civil procedural code, court.*

Інститут «малозначних справ» введено в цивільне законодавство в 2017 році і з того часу він посідає важливе місце в ЦПК України, оскільки це основна категорія справ, що розглядається в межах спрощеного позовного провадження.

Варто відмітити, що в загальному прискорений розгляд справ незначної складності є доцільним, однак тільки за умови його чіткого законодавчого регулювання, а також за умови, що такий фільтр є об'єктивним до реалій суспільства та його потреб.

Важливість правильного застосування інституту «малозначних справ», перш за все, пов'язана з тим, що він підлягає застосуванню судами усіх інстанцій і на всіх стадіях цивільного процесу.

Проблемними теоретичними та практичними питаннями інституту малозначних справ займається багато вчених, таких як К.А. Алексанян, В.І. Бобрик, К.В. Гусаров, Т.А. Діброва, І.О. Ізарова, О.О. Кармаза, Д.А. Король, Д.Д. Луспеник, В.Ю. Мамницький, Н.Ю. Сакара, О.І. Попов, Ю.Д. Притика та інші.

Не дивлячись на те, що з введення інституту «малозначних справ» пройшло чимало часу, немає єдності в науковій спільноті щодо критеріїв визначення малозначних справ та доцільності його закріплення саме в такому вигляді, в якому він існує зараз. Однак приведення до спільного знаменника наукових напрацювань та судової практики необхідне для створення підґрунтя для майбутніх ефективних законодавчих змін.

Серед численних новел нового ЦПК України, які є доволі складними у правозастосуванні, важливе місце відведене інституту «малозначних справ», який ніколи не застосовувався в судовій практиці. Інститут «малозначних справ» був введений в ЦПК України Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII від 03.10.2017, який набрав законної сили 15.12.2017 [1].

Як зазначалось в пояснювальній записці до законопроекту, дотримання розумних строків розгляду справ, процесуальна економія та зменшення навантаження на суди мають бути досягнуті за рахунок спрощення процедури та прискорення розгляду нескладних та менш значних справ, а в визначених законом випадках – розгляду справи без виклику сторін.

Запровадження такого порядку відповідає положенням Рекомендації № R (84) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя, відповідно до яких слід запровадити конкретні правила чи збір правил, які прискорюватимуть розв'язання спорів, зокрема у справах, що стосуються незаперечного права та у випадках подання позову на невеликі суми [2, с. 5–6].

Тобто, зазначені зміни були направлені на усунення перешкод для належного функціонування цивільного судочинства, розвантаження судової системи шляхом визначення справ, що підлягають швидкому, спрощеному розгляду. Для досягнення зазначених цілей законодавцем були проваджені критерії, які визначають віднесення тієї чи іншої судової справи до категорії «малозначні справи»; особливу процедуру здійснення правосуддя в цих справах (в порядку так званого «спрощеного провадження»); звужено юрисдикцію суду в зазначеній категорії справ до двох інстанцій: першої та апеляційної.

Проте, незважаючи на задекларовану в пояснювальній записці до законопроекту мету, її законодавцю досягти в повній мірі не вдалось.

Стаття 19 Цивільного процесуального кодексу України [3] визначає справи, що відносяться до юрисдикції загальних судів, а саме, суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства.

ЦПК України встановлює два шляхи розгляду справ в порядку позовного провадження: загальний та спрощений.

В ст. 19 ЦПК України зазначено, що спрощене позовне провадження призначене для розгляду: **малозначних справ**; справ, що виникають з трудових відносин; справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд; **справ незначної складності** та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

В ЦПК України також передбачено, що для цілей цього Кодексу малозначними справами є:

1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

2) **справи незначної складності**, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) справи про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства);

4) справи про розірвання шлюбу;

5) справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує двохсот п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Зазначені положення містяться в загальній частині ЦПК України. В свою чергу в особливій частині ЦПК України міститься Глава 10 «Розгляд справ у порядку спрощеного провадження», яка складається з шести статей (274–279), які регламентують процедуру розгляду справ, щодо яких застосовано спрощений алгоритм розгляду.

Стаття 274 ЦПК України встановлює, що у порядку спрощеного позовного провадження розглядаються **малозначні справи**; справи, що виникають з трудових відносин; справи про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає

окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд.

З аналізу вищевказаних норм ЦПК України вбачається, що така категорія як справи незначної складності спочатку законодавцем в загальній частині ЦПК України (ст. 19) винесена окремо в справи, що можуть розглядатись в порядку спрощеного провадження, а потім ще раз з'являється як категорія справ, що віднесені до малозначних. Крім того, вже в основній частині ЦПК України (ст. 274) в переліку справ, що розглядаються в порядку спрощеного провадження, відсутні справи незначної складності, проте наявні критерії віднесення фактично будь-якої справи до справ незначної складності.

З цього випливає **перший проблемний аспект**: дублювання одних і тих самих положень у ЦПК України.

Як зазначає В.І. Бобрик, у ст. 19 і ст. 274 ЦПК України закріплені різні підходи до регулювання одного і того ж питання. Так, у ст. 19 ЦПК України наведений перелік справ спрощеного позовного провадження, з якого випливає, що дана процедура має винятковий характер, тоді як у ст. 274 ЦПК України закріплено загальний характер спрощеного провадження за деякими винятками [4, с. 98]

При порівнянні ст. 19 і ст. 274 ЦПК України виникає питання щодо сенсу дублювання в ЦПК України вказаних правових норм, ще й такого невизначеного?

Як відомо, юридична техніка українського законодавця досить часто піддається критиці через правову невизначеність, наявність чималої кількості оціночних понять. Так, малозначні справи, справи незначної складності, неоднозначно сформульовані в ЦПК України із застосуванням оціночних понять. З викладеного випливає, що під час конструювання вказаних положень ЦПК, законодавець не звернув належну увагу на формулювання основних понять та продемонстрував низький рівень юридичної техніки, чим порушив закріплені у ст. 8 Конституції України принципи верховенства права, відповідно до якого правові норми мають бути чіткими, зрозумілими та однозначними, аби їх зміст був доступний для всіх зацікавлених осіб, а суд міг точно застосувати правові норми, не виходячи за їх межі. Про відповідну вимогу до юридичної техніки, яка отримала назву «правової визначеності», неодноразово вказували у своїх рішеннях як Конституційний Суд України, так і Європейський Суд з прав людини [5, с. 80].

У рішенні Великої палати Конституційного Суду України від 6.06.2019 № 3-р/2018 способом забезпечення стабільності юридичного становища індивіда визнається принцип юридичної визначеності, який містить вимоги до системи права, правотворчості та правозастосування [6]. У рішеннях Великої палати КСУ від 20.06.2019 № 6-р/2019 та від 23.01.2020 № 1-р/2020. визначені такі складові юридичної визначеності: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права, право особи у своїх діях розраховувати на розумну та передбачувану стабільність існуючого законодавства та можливість передбачення наслідків застосування норм права [7; 8].

Важливу роль у розвитку теорії правової визначеності відіграють і положення рішення КСУ від 6.04.2022 № 1-р (II)/2022 щодо принципу пропорційності, який мав би забезпечувати справедливий баланс між вимогами захисту загального інтересу та потребою забезпечення індивідуальних прав особи (цілі обмежень мають бути істотними, а засоби їх досягнення – обґрунтованими та мінімально обтяжливими для особи) [9].

Загальна ідея юридичної визначеності у праві Європейського Союзу відіграє більш конкретну роль і базується на таких ідеях: відсутність зворотної сили у нового закону, закріплення права на законні очікування [10, с. 23].

Отже, на нашу думку, необхідно привести норми статей 19 та 274 ЦПК України у відповідність одна одній. Це можливо зробити двома шляхами.

Перший шлях: з ч. 4 ст. 19 ЦПК України вилучити п. 4 щодо стосується справ незначної складності, залишаючи цю категорію справ в переліку справ, що відносяться до малозначних.

Другий шлях: вилучити з ЦПК України поняття малозначних справ взагалі, перемістивши категорії справ, що були віднесені до малозначних до ч. 4 ст. 19 ЦПК України, тобто до переліку справ, що розглядаються в порядку спрощеного провадження. Проте, другий шлях неможливо реалізувати, оскільки він буде суперечити Конституції України. Адже в ст. 131² Конституції України згадується про **малозначні спори** в контексті наявності винятків щодо представництва в суді, де вказується, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена [11].

Наявність в Основному Законі України терміну малозначні спори породжує **другий проблемний аспект** запровадження інституту малозначних справ, адже в статті 19 та 274 ЦПК України міститься поняття саме малозначних справ, а не спорів.

Крім того, в ч. 2 ст. 60 ЦПК України також згадується про малозначні як справи так і спори. Зокрема зазначеною статтею передбачено, що під час розгляду спорів, що виникають з трудових відносин, а також справ у малозначних спорах (малозначні справи) представником може бути особа, яка досягла вісімнадцяти років, має цивільну процесуальну дієздатність, за винятком осіб, визначених у статті 61 цього Кодексу [3].

А тому варто привести норми ЦПК України у відповідність до норм Конституції України замінивши термінологію: малозначні справи на малозначні спори.

Неможливо оминати *рішення Конституційного Суду України від 22.11.2023 № 10-р(П)/2023* за 4 конституційними скаргами щодо малозначних справах у цивільному процесі. Зазначеним рішенням було визнано неконституційними дві категорії справ, що були віднесені до малозначних: справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, та справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. (На 2023 рік це 268 400 грн. та 671 000 грн., відповідно.) Зазначені пункти частини 6 ст. 19 ЦПК України втратили чинність через шість місяців із дня ухвалення Конституційним Судом України Рішення, тобто 21.05.024.

Конституційний Суд України в своєму рішенні зазначив, що визначені в частині шостій статті 19 ЦПК України розміри ціни позову як критерій віднесення справи до категорії малозначних у сумі 268400 грн (пункт 1) та 671000 грн (пункт 5) є не лише значними, а й перевищують установлені в законі розміри прожиткового мінімуму для працездатних осіб та мінімальної заробітної плати. Конституційний Суд України зазначає, що Кодекс не містить приписів, які в будь-який спосіб умотивували б домірність визначення у пунктах 1, 5 частини шостої статті 19 Кодексу саме таких розмірів ціни позову [12].

Отже, Конституційний Суд України вважає, що визначені в пунктах 1, 5 частини шостої статті 19 Кодексу розміри ціни позову як критерій віднесення справи до категорії малозначних не відповідають розумінню справи та спору в ній як малозначного.

При аналізі домірності визначеному в ЦПК України розміру ціни позову як критерію віднесення справи до категорії малозначної Конституційний Суд України спирався на Європейську процедуру розв'язання дрібних позовів у країнах ЄС, затверджену постановою Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу 11.07.2007 № 861/2007 (далі – Правила ESCP).

У Правилах ESCP визначено одним із критеріїв для визнання позову дрібним – розмір позовних вимог, що не перевищує 5000 євро.

Водночас в Україні, щоб цивільна справа не вважалася малозначною, ціна позову має становити за офіційним курсом Національного банку більше 6801 євро, а у справах про захист прав споживачів – більше 17002 євро. Отже, як вказав Конституційний Суд України, приписи пунктів 1, 5 частини шостої статті 19 ЦПК України визначають грошовий критерій віднесення справ до категорії малозначних у розмірах, що перевищують аналогічний показник, установлений у Правилах ESCP [10].

З зазначеного випливає **третій проблемний аспект** і найсуттєвіший: визначення критеріїв віднесення справ до малозначних.

В Верховній Раді України зареєстровано три законопроекти, які направлені на приведення норм ЦПК України у відповідність до Конституції України у зв'язку з рішенням Конституційного Суду України:

– проект Закону про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України щодо гарантування права на судовий захист у малозначних спорах (реєстр. № 11026 від 19.02.2024) [13];

– проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зміни законодавчих критеріїв визнання судових справ малозначними у зв'язку з рішенням Конституційного Суду України (реєстр. № 11026-1 від 06.03.2024) [14];

– проект Закону про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо приведення у відповідність до Рішення Конституційного Суду України від 22.11.2023 № 10-р(П)/2023 (реєстр. № 11053 від 29.02.2024) [15].

Профільним комітетом рекомендовано Верховній Раді України проект Закону № 11026 від 19.02.2024 за результатами розгляду в першому читанні прийняти за основу, у зв'язку з чим законопроекти за реєстр. №№ 11026-1, 11053 відхилити.

Законопроектами передбачається різні грошові критерії віднесення справ до категорії малозначних. Зокрема, законопроектом № 11026 пропонується встановити, що до малозначних відносяться справи, у яких ціна позову не перевищує **п'ятнадцяти** розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, та справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує **тридцяти** розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

В законопроекті № 11026-1 до малозначних віднесені справи, у яких ціна позову не перевищує **сімдесяти** розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а справи про захист прав споживачів взагалі виключені.

Відповідно до законопроекту № 11053 малозначними є справи у яких ціна позову не перевищує **тридцяти** розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, справи про захист прав споживачів також виключені.

Також необхідно звернути увагу, що Проектом № 11053 пропонується змінити термінологію. Автор ініціативи звертає увагу, що з початку впровадження в дію положень процесуальних кодексів постало питання про те, що термін «малозначні справи» нівелює їх значення для держави. Ці спори не є малозначними для учасників, а можуть бути навпаки значущими для них. Тож у даному випадку слід користуватися терміном «справи незначної складності». Проте вище вже задувалося, що виключення поняття малозначні справи (спори) буде йти в розріз з положеннями Конституції України.

Позитивним є те, що законодавець доволі швидко відреагував на необхідність внесення змін до законодавства, проте вчергове постає питання про якість пропонованих змін. В пояснювальних записках до законопроектів відсутні будь-які аналітичні, статистичні чи інші дані на підтвердження того, що запропоновані у проєктах розміри ціни позову, за якими справи визнаються малозначними, відповідають принципу домірності, на який вказує Конституційний Суд України як на підставу віднесення справи до малозначної.

Межа ціни позову, яка застосовується законодавцем, прив'язана до прожиткового мінімуму для працездатних осіб, який визначається відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» [16], а також законом Про Державний бюджет України на кожний рік.

До прикладу варто проаналізувати формування межі позову в малозначних справах, яка передбачена п. 1 ч. 6 ст. 19 ЦПК України.

Як правильно зазначає Д. Король, згідно з чинним законодавством України визначення малозначних справ здійснюється на підставі застосування положень законодавства, що щорічно зростає, створюючи ефект нестабільної визначеності малозначних справ, зокрема, ліміт таких справ впродовж 2017–2019 року зріс з 176 200 грн. до 192 100грн., що складає 9,02% [17, с. 260].

Якщо продовжити розрахунок збільшення ціни малозначних справ, то маємо, що в 2020 році згідно зі ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» [18] було встановлено прожитковий мінімум на одну працездатну особу: з 1 січня 2020 року – 2102 грн., з 1 липня – 2197грн., з 1 грудня – 2270 грн.

Відповідно до малозначних справ у 2020 році законом було віднесено справи, в яких ціна позову не перевищувала з січня – 210 200 грн., з липня – 219 700 грн., а з грудня – 222 700 грн.

Згідно з ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» [19] було встановлено прожитковий мінімум на одну працездатну особу: з 1 січня – 2270 грн., з 1 липня – 2379 грн., з 1 грудня – 2481 грн. Тобто до малозначних справ у 2021 році законом було віднесено справи, в яких ціна позову не перевищувала з січня – 222 700 грн., з липня – 237 900 грн., а з грудня – 248 100 грн.

В 2022 році ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» [20] було передбачено прожитковий мінімум на одну працездатну особу: з 1 січня – 2481 грн., з 1 липня – 2600 грн., з 1 грудня – 2684 грн. Отже, до малозначних справ у 2022 році законом було віднесено справи, в яких ціна позову не перевищувала з січня – 248 100 грн., з липня – 260 000 грн., а з грудня – 268 400 грн.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» [21] було встановлено прожитковий мінімум на одну працездатну особу 2684 грн., тобто до малозначних справ у 2023 році законом було віднесено справи, в яких ціна позову не перевищувала 268 400грн.

Отже бачимо, що в порівнянні з 2017 роком, коли до малозначних справ відносились справи, в яких ціна позову не перевищувала 176 200 грн., в 2023 році ця сума вже сягала 268 400грн., тобто збільшилась майже в півтори рази, що є доволі суттєвим.

Такий самий розрахунок можна застосувати до всіх категорій малозначних справ в яких визначальним є ціна позову.

Отже, законодавцю необхідно знайти ту саму оптимальну межу, яка б відповідала принципу домірності, та відповідала принципам цивільного судочинства, які закріплені у ч. 3 ст. 2 ЦПК України, а також врахувати, що не можна прирівнювати цивільну справу з невеликою ціною до простої цивільної справи, оскільки справа, в якій предмет спору та розмір вимог можуть мати невисоку ціну, може бути дуже складною, та навпаки.

Для приведення ЦПК України у відповідність до принципу правової визначеності необхідно також звернути увагу на практику Верховного Суду.

В постанові Верховного Суду від 27.12.2018 у справі №589/3937/17 [22] суд робить кілька висновків. По-перше: суд вправі відносити справу до категорії малозначних на будь-якій стадії її розгляду; по-друге: справа може бути визнана малозначною лише за постановлення ухвали суду про віднесення її до категорії малозначних; по-третє: справа не може бути малозначною в силу закону, якщо серед позовних вимог наявні вимоги немайнового характеру.

До таких самих висновків прийшов Касаційний цивільний суд в постанові від 01.03.2021 у справі № 759/19059/19 [23] зазначивши, що у цій справі позивач заявив вимоги немайнового характеру, у зв'язку з чим у ній неможливо визначити ціну позову, а тому справа не належить до категорії малозначних на підставі пункту 1 частини шостої статті 19 ЦПК України, та не визнана судом малозначною відповідно до пункту 2 частини шостої статті 19 ЦПК України.

В той же час в постанові 18.08.2022 у справі № 205/2614/19 Касаційний цивільний суд [24] зазначив, що предметом позову у розглядуваній справі є вимога немайнового характеру – визнання особи такою, що втратила право користування житловим приміщенням. Справа, що переглядається, не належить до тих, які відповідно до частини четвертої статті 274 ЦПК України не можуть бути розглянуті у порядку спрощеного позовного провадження. Врахувавши вказані обставини та вимоги статті 19, частини третьої статті 274 ЦПК України, суд першої інстанції обґрунтовано визнав розглядувану справу справою незначної складності та дійшов висновку про можливість її розгляду в порядку спрощеного позовного провадження з повідомленням сторін.

У ухвалі у справі № 684/865/18 від 31.05.2019 Верховний Суд зазначив, що малозначною справа є в силу своїх властивостей, незалежно від того, визнав її такою суд першої чи апеляційної інстанції [25].

Отже бачимо, що й Верховний Суд не може сформулювати одностайну думку з приводу віднесення справ до малозначних в тому числі й у зв'язку з відсутністю чіткого регулювання цього інституту в законодавстві.

З огляду на аналіз норм законодавства України та судової практики можна прийти до таких **висновків**:

1) не чітке розмежування малозначних справ та справ незначної складності, тому що в ч. 4 ст. 19 ЦПК вони використовуються як окремі категорії справ, які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження, а вже у ч. 6 ст. 19 ЦПК сутність малозначних справ розкривається через справи незначної складності, які визнаються судом малозначними, проте з деякими винятками, тобто наявне фактичне дублювання норм;

2) У зв'язку з рішенням Конституційного Суду України щодо неконституційності пунктів 1, 5 ч.6 ст. 19 Цивільного процесуального кодексу необхідно передбачити такі критерії визначення справи малозначною, які б відповідали принципу правової визначеності та домірності розмірів ціни позову до сучасних реалій життя українських громадян;

3) в законодавстві України наявні дві дефініції: «малозначні справи» та «малозначні спори», що потребує приведення норм Цивільного процесуального кодексу у відповідність до Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147a-19#Text>.

2. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів" (реєстр. № 2147-VIII від

03.10.2017) / *Офіційний портал Верховної Ради України* URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pF3516=6232&skl=9.

3. Цивільний кодекс України: Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

4. Бобрик В.І. Дискурс про критерії розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 18–19 жовт. 2018 р.). Чернівці, 2018. С. 97–100. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15636/1/Bobrik_97-100.pdf.

5. Мамницький В.Ю., Алексанян К.А., Діброва Т.А. Проблемні питання інституту малозначних справ за цивільним процесуальним кодексом України. *Юридичний науковий електронний журнал*, № 9, 2021. с. 79–82. URL: http://www.lsej.org.ua/9_2021/20.pdf.

6. Рішення у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини другої статті 8, другого речення частини четвертої статті 16 Закону України «Про звернення громадян» (справа про звернення осіб, визнаних судом недієздатними). Рішення Конституційного Суду України від 6.06.2019 № 3-р/2019 / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-18#Text>.

7. Рішення у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів». Рішення Конституційного Суду України від 20.06.2019 № 6-р/2019 / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-19#Text>.

8. Рішення у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень розділу I, пункту 2 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення» від 2.03.2015 № 213–VIII. Рішення Конституційного Суду України від 23.01.2020 № 1-р/2020 / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-20#Text>.

9. Рішення у справі за конституційною скаргою Поліщука Сергія Олексійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 статті 163 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (справа про посилений соціальний захист військовослужбовців). Рішення Конституційного Суду України від 6.04.2022 № 1-р(П)/2022 / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-22#Text>.

10. Луць Л.А. Принцип правової визначеності: сучасний стан та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8, 2023. с. 21-27 URL: http://lsej.org.ua/8_2023/2.pdf.

11. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.

12. Рішення у справі за конституційними скаргами Дорошко О.Є., Євстіфеева М.І., Кушаби І.П., Якіменка В.П. щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 1, 5 частини шостої статті 19, пункту 2 частини третьої статті 389 Цивільного процесуального кодексу України (щодо гарантування права на судовий захист у малозначних спорах): Рішення Конституційного Суду України від 22.11.2023 № 10-р(П)/2023 / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-23#Text>.

13. Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України щодо гарантування права на судовий захист у малозначних спорах. Проект Закону реєстр. № 11026 від 19.02.2024 / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43730>.

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо зміни законодавчих критеріїв визнання судових справ малозначними у зв'язку з рішенням Конституційного Суду України. Проект Закону реєстр. № 11026-1 від 06.03.2024 / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43805>.

15. Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України щодо приведення у відповідність до Рішення Конституційного Суду України від 22.11.2023 № 10-р(П)/2023. Проект Закону реєстр. № 11053 від 29.02.2024 / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43784>.

16. Про прожитковий мінімум. Закон України від 15.07.1999 № 966-XIV / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text>.
17. Король Д. Малозначні справи в законодавстві та доктрині цивільного процесуального права Європейських країн. *Університетські наукові записки*. Том 18, № 3 (71), 2019. с. 260–275. URL: https://unz.univer.km.ua/article/download/71_260-275/pdf/.
18. Про Державний бюджет України на 2020 рік. Закон України; Бюджет, Розподіл, Перелік від 14.11.2019 № 294-IX / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20#Text>.
19. Про Державний бюджет України на 2021 рік. Закон України; Бюджет, Розподіл, Перелік від 15.12.2020 № 1082-IX / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text>.
20. Про Державний бюджет України на 2022 рік. Закон України; Бюджет, Розподіл, Перелік від 02.12.2021 № 1928-IX / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>.
21. Про Державний бюджет України на 2023 рік. Закон України; Бюджет, Розподіл, Перелік від 03.11.2022 № 2710-IX / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>.
22. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 27.12.2018 у справі № 589/3937/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78979430>.
23. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 01.03.2021 у справі № 759/19059/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95241803>.
24. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 18.08.2022 у справі № 205/2614/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105813691>.
25. Ухвала Верховного Суду у складі судді Касаційного цивільного суду від 31.05.2019 у справі № 684/865/18 *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82119324>.

УДК 347.921

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.2.4>

ЛАНТУХ Я.В.

ЗАХИСТ ПРАВ УЧАСНИКІВ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ГЕНЕЗА ТА СУЧАСНІСТЬ

PROTECTION OF RIGHTS OF PARTICIPANTS IN ENFORCEMENT PROCEEDINGS: GENESIS AND MODERNITY

Стаття присвячена розкриттю генези захисту прав учасників виконавчого провадження у порівнянні із його сучасним станом, визначенню перспектив подальшого дослідження проблематики захисту прав учасників виконавчого провадження. Проаналізувавши історичний етап становлення та розвитку виконавчого провадження та інституту захисту суб'єктивних прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження, констатовано, що на законодавчому рівні у різні часи відбувалися постійні зміни, завдяки яким відбулася побудова вітчизняної системи виконавчого провадження та захисту суб'єктивних прав та законних інтересів

© ЛАНТУХ Я.В. – аспірант кафедри цивільного права та процесу (Державний податковий університет)